

Hız. Peygamber'in (sas) Ahlâk Eğitimi Anlayışına Dair Bir Değerlendirme

MUHAMMED EMİN YILDIRIM *

ÖZET

İnsanlığa rahmet olarak gönderilen son ilâhî dinin tebliğcisi ve uygulayıcısı Hz. Peygamber'in (sas) şahsiyetinin ve hayatının anahtar kavramlarından biri de hiç şüphesiz "güzel örnek" ile "güzel ahlâk" tır. "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim." hadisi de bu hususun en vezir ifadesidir. Hz. Peygamber (sas), temelî tevhidî ilkeler üzerinde yükselen, belli basamak ve aşamaları içeren son derece kapsamlı bir ahlâk eğitim sistemi ile bu "güzel ahlâkı tamamlama" görev ve sorumluluğunu hakkıyla yerine getirmiştir. Söz konusu ahlâk eğitiminin müfredâtı, kazanımları ve süreçlerinin detaylarını da ashâb-ı kirâmın örnek yaşamlarından tespit etmemiz mümkündür.

Bu bağlamda sahâbenin önde gelen isimlerinden Ca'fer b. Ebû Tâlib'in (öl. 8/629) Habeşistan'da dönemin Aksum kralı Necâşî Ashame b. Ebcer (öl. 9/630) huzurunda yaptığı ve kaynaklarımızda detaylıca aktarılan meşhur hitabı/konuşması bizlere bu konuda önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Ahlâk, Siyer, Sahâbe, Ca'fer b. Ebû Tâlib.

AN ASSESSMENT OF THE
HOLY PROPHET'S (PBUH)
UNDERSTANDING OF
MORAL EDUCATION

ABSTRACT

One of the key concepts of the personality and life of the Prophet (pbuh), the messenger and practitioner of the last divine religion sent as a mercy to humanity, is undoubtedly "beautiful example" and "beautiful morality". Hadith "I was sent to complete good morals" is the most succinct expression of this issue. The Prophet (pbuh) has fulfilled his duty and responsibility to complete this "beautiful morality" with a very comprehensive moral education system that includes certain steps and stages, the basis of which rises on the principles of tawhid. It is also possible to determine the details of the curriculum, achievements and processes of the moral education in question from the exemplary lives of Prophet's companions. . In this context, Ja'far b. Abu Talib's (d. 8/629) famous speech, which is detailed in our sources, in Abyssinia, in front of the the king of Aksum at the time, Najashi Ashamah b. Ebcer (d. 9/630), provides us with important data on this subject.

Keywords: Education, Ethics, Sirah, Companions, Ja'far b. Abu Talib.

* Araştırmacı-Yazar, Siyer Vakfı, m.eminsiyervakfi@hotmail.org.,
Orcid No: 0000-0001-7050-1984

Giriş

Müslümanlar olarak en büyük problemlerimizden birinin de kullandığımız kavramların ihtiva etmesi gereken anlamları tam olarak tespit edememek ve eksik ya da hatalı olarak kullanmamızdır. Bugün dillerden düşmeyen birçok kavram bundan nasibini almaktadır. Mesela, *cihad*, *şehitlik*, *millet*, *zikir*, *tesbih*, *dua*, *ilim* ve daha nice kavram asıl ihtiva etmesi gereken anlamların ötesinde çok farklı anlamlarla kullanılmaktadır.

Konumuz olan *ahlâk* kavramına gelince Raşid Halifeler devrinin ardından yavaş yavaş bu kavram önce anlam daralmasına, sonra anlam kırılmasına/kaymasına, en sonunda da anlam değişmesine uğramış ve böylece ahlâkın etkileri hayatlardan çekilmeye başlamıştır.

Ahlâkın anlam daralmasına uğraması, onun sadece “*iffet*”e indirgenmesi ile başlamıştır. İffetin anlam daralmasına uğraması, bu kavramın sadece kadınlar ile alakalı bir konu gibi algılanmasına sebep olmuştur. Kadının iffeti mevzubahis olunca bunun sadece başörtüsü ile sınırlı olduğu zannedilmiş, böylece ahlâk gibi etkisi hayatın bütününe kapsayan bir kavram, daraldıkça daralmıştır.

Ahlâkın anlam kırılmasına/kaymasına uğraması sadece “*zühd*” meselesine giren konularla sınırlı tutulması ile başlamıştır. Yönetimlerde oluşan hak-sızlıklar, zulümler, adaletsizlikler artınca; ahlâk tekkelere, dergâhlara, mabetlere çekilmiş ve bu dönemlerde yazılan ahlâk kitapları çok az sosyal ahlâktan bahsetmiş, güzel ahlâkı sadece ferdî bir mesele gibi anlamışlardır.

Ahlâkın anlam değişmesine ve hayattan çekilmesine gelince, artık yayılan ve her tarafı kuşatan ahlâksızlık, normal ve tabii bir durummuş gibi anlaşılmış; herkesin yapması o işlerin meşru ve doğru olduğu vehmine insanları sevk etmiş, böylece ahlâk sadece tarihte olan-biten bir mesele olarak görülmüştür.

“Güzel Ahlâk” ve Eğitim İlişkisi

Hz. Peygamber (sas) bilinen bir hadisinde; “Ben muallim olarak gönderildim.”^[1] demektedir; bir başka hadisinde ise “Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”^[2] demektedir. Bu iki hadis, birbirini tamamlayan ifadelerdir. Allah Resûlü (sas) bir muallim/öğretmen olarak insanlığa çok şey öğretmiştir. Elbette bizzat yaşayarak gösterip öğrettiği en büyük hakikat ise ahlâktır ve ahlâkın nasıl kemale erişeceğinin yolu ve yöntemidir.

Hz. Peygamber'in (sas) vahye muhatap olduğu ilk günden itibaren inen âyetler ışığında nasıl bir ahlâk eğitimi verdiğini günümüze ulaşan sahih kaynaklardan oldukça detaylı bir şekilde tespit edebilmekteyiz. Bu bağlamda Ca'fer b. Ebû Tâlib'in (öl. 8/629) Habeşistan'da dönemin Aksum kralı Necâşî Ashame b. Ebcer (öl. 9/630) huzurunda yaptığı konuşma üzerinden söz konusu ahlâk eğitiminin süreçlerine dair önemli verilere ulaşabilmekteyiz.

Hatırlanacağı üzere nübüvvetin 5. yılında Mekke'de işkenceler artıp Müslümanlar çok zor durumlara düşünce, Hz. Peygamber (sas) sahâbeden, adil bir yönetici olduğunu bildiği Necâşî Ashame'nin yurduna hicret etmelerini ister.^[3] Nübüvvetin 5. yılında küçük bir grup Hz. Osman'ın rehberliğinde Habeşistan'a gider ama çok geçmeden duyulan bir haber üzerine geri dönerler.^[4] Aradan kısa bir zaman sonra Nübüvvetin 6. yılında, 83 erkek 18 kadın, toplam 101 kişi Ca'fer b. Ebû Tâlib'in rehberliğinde ikinci Habeşistan hicreti için yola çıkarlar.^[5] İlk hicrete ses çıkarmayan Mekkeliler, ikinci hicrette bu kadar kişinin Habeşistan'a gitmesinden endişelenir ve onları geri getirmesi için Amr b. Âs (öl. 65/684-85) öncülüğünde bir heyeti oraya gönderir. Necâşî, adil bir kral olduğu için Amr b. Âs'ın söylediklerine hemen itibar etmez ve Müslümanları dinlemek ister. Onları huzuruna davet eder ve orada uzun uzun konuşmalar olur.^[6] Konuşmanın bir yerinde Ca'fer b. Ebû Tâlib (ra) sorulan bir soru üzerine şöyle der:

Ey kral! Biz Câhiliye halkı olarak putlara tapardık; ölü eti yerdik (birbirimizin aleyhinde konuşurduk); fuhuş yapardık. Akrabalık bağlarını koparır, komşulara kötülük ederdik. İçimizden güçlü olan zayıfı ezerdi. Allah bize elçisini gönderinceye kadar durumumuz böyleydi. Biz o Resûl'ün soyunu,

[1] İbn Mâce, “Sünnet”, 17; Dârîmi, “Mukaddime”, 32.

[2] Beyhâkî, *Sünen el-Kübra*, “Şehâdât”, 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/513.

[3] İbn Hişam, *Sîre*, 1/187; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/191; Levent Öztürk, *İlk Hicret Habeşistan*, 59.

[4] İbn Sa'd, *Tabakat*, 1/192-194; Halebî, *İnsanü'l-Uyûn fi Sîreti'l-Emin el-Me'mun*, 1/461-462; Levent Öztürk, *İlk Hicret Habeşistan*, s.73-83; İbn Hişam, *Sîre*, 1/187.

[5] İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/195-198; İbn Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, 12/94; Halebî, *İnsanü'l-Uyûn*, 1/477-480.

[6] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/263-266; İbn Hişam, *Sîre*, 1/194-197; Halebî, *İnsanü'l-Uyûn*, 1/477-487.

dürüstlüğünü, güvenilirliğini ve iffetini biliyoruz. O bizi Allah'a, O'nun birliğini tanımaya ve O'na ibadet etmeye, bizim ve atalarımızın Allah'ın dışında taptığımız taşları, putları bırakmaya davet etti. Doğru sözlü olmamızı, emaneti sahibine vermemizi, akrabalık bağlarını yaşatmamızı, komşuya iyilik etmemizi, insanların mahremiyetlerine ve canlarına saldırmaktan kaçınmamızı emretti. Bize hayâsızlığı, yalan yere şahitlik etmeyi, yetim malı yemeyi, masum kadınlara iftira atmayı yasakladı. Bize yalnız Allah'a ibadet edip O'na ortak koşmamayı emretti. Biz de onu tasdik ettik. Ona inandık, Allah'tan getirdiği konularda ona tabi olduk. Artık yalnız Allah'a ibadet ediyor, hiçbir şeyi O'na ortak koşmuyorduk. Allah'ın bize yasakladığı şeyleri yasak bildik, helal kıldıklarını helal bildik. Ama bu yüzden kavmimiz bize düşman oldu. Dinimizi bırakmamız için, Allah'a ibadet etmek yerine putlara tapmamız, vaktiyle meşru gördüğümüz çirkinlikleri yine helal saymamız için bize işkence ettiler. Bize baskı ve zulüm yapıp zor durumda bırakmaları, dinimizi yaşamamızı engellemeleri üzerine biz de ülkenize sığındık...^[7]

Ca'fer b. Ebû Tâlib'in (ra) bu veciz konuşmasından Necâşî ve orada bulunanlar etkilenirler. Bunun üzerine Necâşî, Müslümanlara der ki: "*Dilediğiniz kadar ülkemde kalabilirsiniz.*"^[8] Necâşî'nin bu sözüne karşı telaşlanan Amr b. Âs, Hristiyan olan Habeşlilerin çok hassas olduğu bir başka konuyu, Hz. İsa ve Hz. Meryem meselesini gündeme getirir. Bu konuda Meryem Sûresi'ni Hz. Peygamber'den (sas) öğrenen ve o bilgileri yanlarına alarak giden Müslümanlar, o sorulara da çok güzel cevaplar verirler.^[9] Netice de Necâşî'nin güvenlerini kazanarak, onun ülkesinde güven ve emniyet içerisinde kalırlar.

Bu tarihî olayın/hitabın satırlarından Hz. Peygamber'in (sas) ahlâkî eğitim anlayışının temel dinamiklerine dair şu çıkarımları yapmamız mümkündür:

Hadisenin cereyan ettiği tarih nübüvvetin 6. yılıdır. Yukarıdaki hitabın sahibi ise daha 6 yıldır Müslüman olmuş Hz. Peygamber'in amcasının oğlu genç bir sahâbî olan Ca'fer b. Ebû Tâlib'tir. Muhataplar ise Necâşî ve sarayın ileri gelenleri ile Kureyş'in dahi isimlerinden biri kabul edilen Amr b. Âs ve yanındakilerdir.

Böyle bir zeminde Necâşî, Müslümanları yakından tanımak istiyor; bunun üzerine sorular soruyor. Müslümanları temsilen Hz. Ca'fer (ra) konuşuyor ve tüm konuşmasını iki temel kavram üzerine bina ediyor. Bu kavramlar: *Tevhid ve Âhlâk*'tır.

[7] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/263-266; İbn Hişâm, *Sîre*, 1/194-197; Halebî, *İnsanü'l-Uyûn* 1/477-487.

[8] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/267; İbn Hişâm, *Sîre*, 1/197; Halebî; *İnsanü'l-Uyûn*, 1/479.

[9] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/263-266; İbn Hişâm, *Sîre*, 1/194-197; Halebî, *İnsanü'l-Uyûn*, 1/477-487.

Bilindiği üzere hitabın istenilen düzeyde muhatapta karşılık bulması her şeyden önce muhatabın bilgi/algı seviyesinden başlayıp çağın sosyo-kültürel dinamiklerine varıncaya kadar pek çok değişkeni içinde barındırmaktadır.

Ca'fer b. Ebû Tâlib'in (ra) o tarihî hitabında tespit edebildiğimiz kadarıyla ahlâkî değerleri dejenere edip bireysel ve toplumsal zafiyetlere/hastalıklara neden olan durumlara -gündemimizden hiç düşmeyen ifade ile söylersek "virüs"lere- dikkat çekilmektedir. Bu virüsleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Tevhidi kemiren şirk,
2. Doğru eylemlerin ortaya konmasına engel olan helal olmayan beslenme,
3. Nikâhı zedeleyen zina,
4. Sıla-i Rahmi koparan menfaat ilişkileri,
5. Toplumun saâdetini zayıflatan komşuluk hukukunun gözetilmemesi,
6. Adaleti ortadan kaldıran güçlünün üstün ve haklı olduğu anlayışının egemen olması,
7. Güven duygusunu yok eden yalanın yayılması,
8. Toplumda huzuru zedeleyen emanetlerin sahibine verilmemesi,
9. İnsan onurunu koruyan mahremiyetin yok oluşu,
10. İnsanın ahiretini yok eden haksız yere cana kıymanın yaygınlaşması,
11. Hayata hayat katan hayânın zedelenmesi,
12. Zulmü arttıran yalan yere şahitliğin yaygınlaşması,
13. Toplumsal bir emanet olan yetim malına el uzatılması,
14. Kadına yönelik şiddet olaylarındaki artışlar,
15. Allah'ın hukukunu zedeleyen helal ve haram koyma yetkisini insanlar arasında paylaşırma,
16. Hakkı hâkim kılmanın önündeki en önemli engel olan batıla taraftar olma çabasının toplumda karşılık bulması.

Bu maddelerin her biri üzerinde detaylıca analizler yapmak bu yazının sınırlarını aşacağı için genel çerçevede şunları söyleyebiliriz: Ca'fer b. Ebû Tâlib'in söz konusu konuşması, -yukarıda kısaca maddeler halinde sıralamaya çalıştığımız hususlar çerçevesinde bakıldığında- İslâm ahlâk anlayışının genel hatlarını ve ashâbın bunları nasıl anlayıp aktardıkları noktasında bize önemli veriler sunmaktadır.

Bununla birlikte burada şu soru da akıllara gelmektedir: Hz. Ca'fer, bu kadar şeyi nereden ve nasıl öğrenmiştir? Şüphesiz bu soruya verilecek ilk cevap o güne kadar inen âyetlerlerdir, şeklinde olacaktır. Tabi burada unutulmaması gereken husus da şudur: Bu âyetleri tebliğ ve tâlim eden Hz. Peygamber'in bu alandaki etkin ve yetkin durumunu da her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda öncelikli olarak nübüvvetin ilk yıllarında inen âyetlerdeki ahlâkî mesajlara ve bu hususta yapılan vurgulara/işaretlere dikkat etmemiz gerekecektir.

İlk İnen Âyetlerde Ahlâkî Mesajlar

Malum olduğu üzere Kur'ân-ı Kerim'in nüzul sıralaması ile alakalı üzerinde ittifak edilen listeler yoktur. Bu konuda yapılan birçok çalışma ve liste vardır.^[10] Biz, Dârü'l-Erkam çalışmamızı yaparken oluşturduğumuz ilk 6 yıla ait liste üzerinden bir değerlendirme yapmak istiyoruz.^[11] Genel olarak baktığımızda ilk inen âyetlerde aşağıdaki hususlara sıkça vurgu yapıldığını görmekteyiz.

- İç ve dış, yani maddi ve manevi temizliğin öncellenmesi. (Müddessir 74/4).
- Kötü olan her şeyden yüz çevirme (Müddessir 74/5).
- Yapılan iyiliğin boyutu ne olursa olsun başa kakmama, minnet etmeme (Müddessir 74/6).
- Sabır, yani direnmeyi öğrenme (Müddessir 74/7).
- Yetimleri koruyup, gözetleme (Duhâ 93/9).
- El açıp dilenene yardımcı olup, onları azarlamama (Duhâ 93/10).
- Temizlenenin kurtulacağı (A'lâ 87/14).
- Dünya hayatına aşırı düşkünlüğün insanı nerelere sürükleyeceği (Âdiyat 100/6-11).
- Nefsini kirlerden arındırmanın akıbetinin güzelliğini, kirletenin ise mahvolacağını (Şems 91/9-10).
- Allah yolunda infak etmenin ve başkalarına karşı cömert davranmanın önemi, cimrilik yapmamak, kendi kendine yettiğini iddia ederek büyüyenlerin akıbetinin ne olduğu (Leyl 92/5-11, 18).
- Yetime karşı vurdumduymaz davranılmaması, yoksulu doyurmaya teşvik edilmesi, mirasa karşı sınır tanımadan yaklaşılmaması, dünya malına gereğinden fazla tamah edilmemesi (Fecr 89/ 17-20).
- Gösteriş ve riyaya kapı açılmaması (Mâun 107/6).
- İnsanları arkadan çekiştirilmemesi, şahsiyetlerinin alay konusu edilmemesi; malına güvenip, sadece onunla kurtulacağını zannedilmemesi (Hümeze 104/ 1-3).
- Köleleri hürriyetlerine kavuşturmanın önemi (Beled 90/13).
- Namazlarda daim olmanın gerekliliği, ihmal etmemeyi ve onu korumanın önemi; yolda kalanın elinden tutmanın ehemmiyeti, iffetleri korumanın değeri, emanetlere sahip çıkmanın önemi, ahitlerinin arkasında durmanın önemi ve şahitliği en doğru bir biçimde yapmanın gerekliliği (Meâric 70/23-34).

[10] Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevi Eğitim Modeli Dârü'l-Erkâm*, 137-154.

[11] Yıldırım, *Nebevi Eğitim Modeli Dârü'l-Erkâm*, 144-154.

- *Tevazu ile yeryüzünde yürümenin ve kendilerine sataşan cahillerden yüz çevirmenin ne kadar önemli olduğu, geceleri de gündüzleri gibi ihya etmenin, harcamalarında dengeli olmanın, haksız yere cana kıymamanın, yalan yere şahitlik etmemenin, boş sözlerin konuşulduğu meclislerde bulunmamanın önemi* (Furkan 25/ 63,64,67,68,72).

- *Boş yere yemin etmemenin önemi, her zaman başkalarının kusurunu araştırma gibi bir hale düşmemenin ve laf götürüp getirmemenin gerekliliği* (Kalem 68/ 10-14).

Görüldüğü gibi Ca'fer b. Ebû Tâlib, konuşmasında değindiği ahlâkî vurguların hemen hepsinin ilk yıllarda nazil olan âyetlerde vurgulanan hususlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu da sahâbenin ahlâk eğitiminde Kur'ân'ın ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

“Güzel Ahlâkî” Tamamlamak

Yazımızın başında aktardığımız hadisi burada bir daha hatırlayalım. Ne demişti Hz. Peygamber (sas)? “*Ben güzel ahlâkî tamamlamak için gönderildim.*”^[12]

Bu kısa ama içeriği oldukça dolu hadis, kendisi bir başına ayrı bir makalenin konusu olabilecek muhteiyattadır. Biz burada bu hadisin konumuz ile ilgili kısımlarına kısaca değinmeye çalışacağız.

Bu hadis ile Allah Resûlü'nü (sas), *risaletinin gayesini, risaletinin en mühim hedefini ve Resûl'ün en önemli özelliğini* ortaya koymaktadır.

Risaletin gayesi, ahlâkî tamamlamak.

Risaletin en mühim hedefi, ahlâkî bir toplum oluşturmak.

Resûl'ün en önemli özelliği ise, üstün ahlâkî vasıflara sahip olmaktır.

Allah Resûlü (sas) yine bu hadisi ile bizlere üç önemli hakikati daha öğretmiş oldu. Bu hakikatler ise şunlardır:

1. Ahlâkın kaynağı belli bir zaman diliminde ortaya çıkan dinî değil, fıtrat ve vicdandır.
2. Güzel ahlâk, Peygamberimiz ile başlayan bir durum değil, onunla tamamlanan bir hakikattir.
3. Güzel ahlâk, ancak ve ancak din ile gerçek manada tamamlanabilecek bir kavramdır.

Bu hakikatlerin daha iyi anlaşılması adına burada birkaç soruyu gündeme almamız gerekmektedir.

Ahlâkî tamamlamak için gönderilen bir Peygamber (sas); ahlâkî *anlama, kavrama, yaşama, anlatma ve doğru anlaşılmasını sağlama* safhalarını tam olarak gerçekleştirmeseydi; “*ahlâkî tamamlama*” ifadesi sadece bir iddiadan öteye geçemeyecekti. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in (sas) yaşamına az biraz insaf

[12] Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, “Şehâdât”, 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/513.

ve izan ile bakıldığında söz konusu safhaların tam anlamıyla ikmal edildiği görülecektir.

Bugün o Peygamber'e (sas) iman ettiğini iddia eden bizlerin en büyük problemi de budur. Biz ahlâkı tam anlamı ile *anlayamadık, kavrayamadık, yaşayamadık, anlatamadık ve muhataplarımızın anlamasını sağlayamadık*. Hal böyle olunca da çok konuştuk ama sadece konuştuk; hep en önemli şeyi ihmal ettiğimiz için yani temsil etmeyi bir türlü istenilen düzeyde sağlayamadığımız için asıl olması gereken etkiyi oluşturamadık.

Hız. Peygamber (sas) Ahlâkı Hayatın Tamamına Nasıl Yayıdı?

Güzel ahlâkı tamamlamak adına gönderilen Hız. Peygamber'in (sas), insanlığa ulaştırdığı vahiy ile toplumun ahlâkî noktasındaki yukarıda kısaca bahsettiğimiz sorunları büyük ölçüde gidermiştir. İslâm'ı tebliğ süreci olan 23 yıl boyunca ahlâk demiş, ahlâklı yaşamış ve ahlâkı hayatının esas kılınan bir toplum oluşturma çabasında olmuştur.

Hız. Peygamber'in 23 yıllık bir süreçte insanlık tarihinin en büyük ahlâkî devrimi sayılacak bu hikâyeyi nasıl yazmıştır? Bu sorunun cevabını şöyle vermemiz mümkündür:

Ferdî ahlâkı tesis ederek şahsiyetleri, *aile* ahlâkını tesis ederek haneleri, *sosyal* ahlâkı tesis ederek toplumu, *yönetim* ahlâkını tesis ederek devleti, *evrensel* ahlâkı tesis ederek de dünyayı inşa etmiştir.

Buradaki sıralama son derece önemlidir ve mutlaka birbirini takip ve inşa eder bir sistemdir. Ne yazık ki bizler günümüzde bu sıralamayı alt-üst ediyoruz. Bunun doğal sonucu olarak da ahlâk kavramını da istenilen manada ve düzeyde anlayamıyor ve hayata taşıyamıyoruz.

Bir fert/birey ahlâklı olmasa onun kurduğu yuva/aile nasıl ahlâklı olacak? Bugün ailevî problemlerin çoğu ahlâkîdir. Eşlerden birinin veya ikisinin bencilliği, hasedi, terbiye edilmemiş kıskançlık duygusu, sorumluluktan kaçan ve hep karşıdan bir şeyler bekleyen tavırları ve daha nice sıkıntıları sebebi ile yuvalar yıkılıp aileler dağılmaktadır. Bunun da doğal sonuçları olarak pek çok toplumsal kriz ortaya çıkmaktadır. Bu krizlerin etkisiyle de toplumda barış ve huzur ortamı kaybolmaktadır.

Toplum böyle olunca yönetim, siyaset, devlette böyle olacaktır. Netice de o devleti yöneten insanlar, o toplumun içerisinden çıkıyorlar. "*Nasılsanız öyle idare olunursunuz!*"^[13] ilkesi o kadar önemli bir ilkedir ki...

İslâm toplumları ve Müslümanların yaşadığı coğrafyalar ahlâkî bakımdan istenilen seviyeye ulaşamadığından buradan ahlâklı bir dünya ve gelecek

[13] Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 6/23.

tasavvurunun oluşması mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla evrensel bir ahlâkî yükseliş için gerekli olan yukarıda kısaca sıralamaya çalıştığımız bireyden başlayıp dünya çapında bir yükselişe ulaşması hedeflenen bir ahlâkî eğitim sürecinin/basamaklarının sağlıklı bir şekilde işletilmesidir.

Hız. Peygamber'in (sas) evrensel bir ahlâkî sisteme kavuşturduğu yapıda söz konusu basamak ve halkalarda şu hususlara öncelik verdiğini görmekteyiz:

- *Ferdî ahlâkî*: İradeleri eğiterek ve isâr duygusunu yaygınlaştırarak yapmıştır.
- *Ailevî ahlâkî*: Nikâhı yücelterek ve sebat azmini sağlamlaştırarak yapmıştır.
- *Sosyal ahlâkî*: Merhameti hâkim kılarak ve müsamahayı esas alarak yapmıştır.
- *Yönetim ahlâkî*: İstişareyi (paylaşmayı) önemseyerek ve adaleti ikâme ederek yapmıştır.
- *Evrensel ahlâkî*: Fıtratı eksene alarak ve vicdanları harekete geçirerek yapmıştır.

Sonuç

Günümüz dünyasında yaşanan bireysel ve toplumsal krizlerin neredeyse tamamının ahlâkî nedenlerden kaynaklandığı düşünüldüğünde, Hız. Peygamber'in (sas) -her konuda olduğu gibi- bu konuda da sadece ona inandığını iddia eden Müslümanlar için değil tüm insanlığın istifade edebileceği bitimsiz bir kaynak olduğu her zamankinden daha net ortadadır. Bununla birlikte bu istifadenin nasıl olacağı, hangi yöntemler üzerinden bu nebevî ahlâk eğitiminin günümüz dünyasına yansıtılacağı da ayrı bir mesele olarak önümüzde durmaktadır. Bu bağlamda ashâb-ı kirâmın söylem ve eylemleri de şüphesiz bizlere söz konusu ahlâk eğitiminin içeriği ve yöntemlerine dair önemli veriler sunmaktadır.

Genel hatlarıyla ifade etmek gerekirse Hız. Peygamber'in (sas) ahlâk eğitiminin -bir binaya benzetirsek bu eğitim sistemini- temeli ve ana taşıyıcı kirişlerini tevhîd inancının oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Tevhîdi tesis ve buna zarar veren “şirk” olarak isimlendirdiğimiz “virüs”lerden arındırılması bu eğitimin ilk basamaklarını teşkil etmektedir. Sonrasında ise *anlama, kavrama, yaşama; anlatma, anlaşılmasını sağlama* diye isimlendirmemiz mümkün olan evreleri vardır bu eğitimin. Ayrıca *birey, aile, toplum (sosyal hayat), yönetim* ve nihayetinde *evrensel* boyutlara ulaşması hedeflenen, uzun soluklu ve halkalar halinde birbirini etkileyen ve belirleyen bir sürecin de bu ahlâk eğitim modelinin önemli aşamaları olduğu da unutulmamalıdır.

Elbette son derece hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı günümüz dijital dünyasında Hz. Peygamber'i (sas) yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız ahlâk eğitim modelinin farklı uyarlamaları ve zamanın ihtiyaçlarına uygun yeniden güncellenmesi söz konusu olacaktır. Yalnız unutulmaması gereken önemli bir husus şu ki tüm güncellemeler meselenin “öz’üne değil yöntem ve usûllerine dair olması gerektiğidir.

Kaynakça

- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî. *es-Siretü'n-Nebeviyye li İbn Hişâm*. Kahire: Mektebetü's-Safâ, 1422/2001.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, çev. Musa Kazım Yılmaz. İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce el-Kazvîni. *Sünen İbn Mâce*. Dımaşk: Müessesetü'r-Risale, 1434/2013.
- ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Seyyid İbrahim-Ali Muhammed Ali. Kahire: Dârü'l-Hadis, 1420/2000.
- Beyhakî, Ebûbekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. thk. İslam Mansur Abdulhamid. Kahire: Dârü'l-Hadis, 1429/2008.
- Beyhakî. *Şuabü'l-İmân*. thk. Muhammed b. el-Said. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1429/2008.
- Öztürk, Levent. *İlk Hicret Habeşistan*, İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- Halebî, Allame Ebî el-Fezâ Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed. *İnsanü'l-Uyûn fi Sîreti'l-Emin el-Me'mun*. thk. Abdullah Muhammed el-Halîlî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1428/2008.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin. *Tarihü Dımaşk*. Beyrut: Dar'ül Fikr, 1415/1995.
- İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. thk. Şuayb Arnavut-Adil Mürşid. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1429-2008.
- Yıldırım, Muhammed Emin. *Nebevi Eğitim Modeli Dârü'l-Erkâm*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2010.

